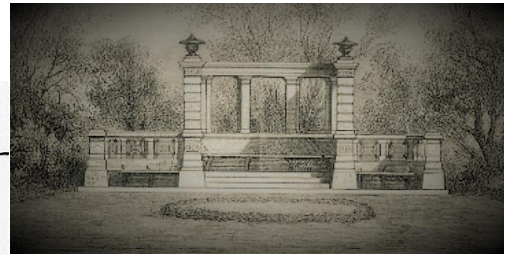

J.J. Cremer.

Ingezonden brief van J.J. Cremer d.d. 17 februari 1866 in De Nederlandsche spectator.

CORRESPONDENTIE.

Aan den WelEd. Z.Gel. Heer Dr. S. Sr. Coronel.

Geachte Heer!

Ontvang mijn vriendelijken dank dat gij naar aanleiding mijner regelen in den Spectator, nog eens de belangen der arme fabriekski deren hebt ter sprake gebracht.

Mij dankt wij zijn het volkomen eens. Men moet geduld hebben — ofschoon het moeite kost. Doch, waar uw naam wordt genoemd, daar voel ik mij gedrongen om aan hen die ongeduldig telkens weder vragen: komt er nog geen verandering in den toestand der ongelukkige fabriekskinderen, den raad te geven, al wachtende, nog eens uw dieptreffend en verre boven mijn lof verheven In 't Gooi te lezen, te vinden in den Gids, jaargang 1863, maar vooral ook uw sprekend betoog, getiteld: De toestand der kinderen in onze fabrieken en het gewigt eener regeling van hunnen arbeid, uitgegeven bij de Erven Loosjes te Haarlem 1863.

Geloof mij inmiddels met de meeste hoogachting te zijn:

WelEd. Zeer Gel. Heer,

12 Febr. 1866.

Uw Dw. Dienaar,
J. J. CREMER.

De brief was een reactie op de ingezonden brief van Samuel Senior Coronel.¹ van 10 februari 1866 in De Nederlandsche spectator.

Een woord aan den heer J. J. Cremer over de fabrieks-kinderen.

Uwe jongste ontboezeming, in den „Spectator”, getuigt zeker voor een warm en gevoelvol hart. Of er ook veel praktische zin in doorstraalt? . . . Verschoon mij u daarop roudweg neen te antwoorden. Niet dat ik er eenig nadeel in zie, om de publieke opinie ten aanzien van dit gewichtige vraagstuk levendig te houden; niet dat ik uw opregten zin om nut te stichten ten deze in twijfel trekt, — integendeel, ik juich het ten hoogste toe, dat een man van uwe talenten, die aan begaafdheid eene zekere populariteit paart, zijne stem in deze zaak nog eens laat hooren. Maar waar ik het meeste bezwaar in zie, is, dat gij de publieke opinie op nieuw wilt stemmen voor een wet op den arbeid der kinderen in de fabrieken en dat doet op eene wijze, die, houdt het mij ten goede, de minst praktische is.

Ge hebt eens door uw talent, door de schitterende inkleding van het feit, in één uur meer uitgerigt, dan anderen door een moeitevollen arbeid van jaren bij magte waren te doen. Door de extase, waarin ge het publiek, ja zelfs een man als den heer Thorbecke, met uwe novelle de fabrieks-kinderen, gebragt hebt, mogt ge de streelende voldoening smaken van gehoor te vinden. Dat was reeds eene groote schrede op den weg van vooruitgang. Wat was natuurlijker, dan dat gij nu ook dadelijk uw wensch vervuld woudt zien, en er een wet in het leven werd geroepen, die dien arbeid zou regelen. Wat natuurlijker dan dat ge uw cri de douleur spoedig in een cri de consolation voor uwe beschermelingen woudt zien veranderen. Maar, geheel iets anders is het, wanneer een burger van den staat, de stem van zijn hart laat

dat zij was. Ik vind het dan ook niet bevreemdend, dat de commissie, in weerwil van eene werkzaamheid van bijna twee en een half jaar met haren arbeid nog niet gereed is. Ofschoon de commissie en elk harer leden het diepst stilzwijgen omtrent hare handelingen en de resultaten daarvan in acht neemt, kan ik mij zeer goed voorstellen, dat men zulk een enquête niet conscientieus kan doen, te midden van zeer drukke en omvattende ambtsbezigheden, die bezwaarlijk gedogen, dat men telkens de plaats van zijn werkkring verlaat, — zoo men daarbij niet het meest mogelijk geduld oefent.

Wat ik u derhalve bidden mag, mijn waarde heer, loop de zaken nu niet vooruit, breng de publieke opinie nu niet in een ontijdige spanning. Bovenal tracht haar niet met phrases in Schwindel te brengen. Laat het ernstig en kalm onderzoek geregeld zijn gang gaan, al wordt uw geduld en dat van velen ook op een harde proef gesteld. Ook ik zie met verlangen den uitslag van dat onderzoek tegemoet. Ik heb echter, sinds de kwestie officieel op touw is gezet, gezwegen, zonder daarom werkeloos te zitten. Maar ik meende dat het ons voegde te zwijgen tot dat de commissie het resultaat van haar onderzoek aan het licht zou brengen. Dan eerst voegt het ons, na eene onpartijdige kritiek, onze stem te laten hooren. Dan eerst zal het — zoo we hopen — te be-

DE NEDERLANDS

spreken, en vraagt wat zijne overtuiging hem ingeeft, dan dat een regeringspersoon, geroepen met wijsheid en beleid aller belangen te behartigen, wetten uitvaardigt of besluiten neemt, waarvan de noodzakelijkheid en behoefte nog niet klaarblijkelijk in het licht zijn gesteld. Bevreesd, dat men in de opgewondenheid van het oogenblik zich zou laten meeslepen, heb ik destijds de vrijheid genomen mij eerbiedig tot den Minister van Binnenlandsche Zaken te wenden, om ZExc. nog nader met den stand van zaken bekend te maken. Ik heb bij die gelegenheid doen uitkomen, dat die kwestie voor ons land nog lange na niet voldoende beslist is en dat menten slotte te weinig positieve feiten bijeen zou kunnen brengen, om daaruit reeds tot een afdoende conclusie te geraken. Ik drong met bescheidenheid allereerst aan op eene officieele enquête in loco, door verschillende deskundigen en zoo omvattend mogelijk in het werk te stellen. Uit de reeks van feiten die dan zouden aan den dag gebragt worden, kon het publiek en de regering zelf oordeelen, of het al dan niet noodig was de zaak bij de wet te regelen.

Ik mogt de voldoening smaken, dat, — zij het ook niet ten gevolge van mijn streven, — eene enquête werd ingesteld. Daardoor is de kwestie op praktisch-wetenschappelijk terrein overgebragt. De keuze van den Minister van de leden der commissie waarborgt ons de wetenschappelijkheid van haar werk; — of dit voor het praktisch resultaat evenzeer het geval zal zijn, zal de toekomst moeten leeren. Ongetwijfeld hebben de personen, aan wie die eervolle taak werd opgedragen, die louter „uit plichtgevoel of menschlievendheid” op zich genomen. Maar waar menschlievendheid hare taak gemakkelijk zou maken, daar leidt plichtgevoel zeker niet om lichtvaardig over zulk een gewichtig onderwerp heen te stappen. Misschien heeft zij zich aanvankelijk louter door een gevoel om menschlievendheid laten meeslepen, en heeft zij dan ook wellicht wat lichtvaardig eene taak op zich genomen, die haar bij den eersten opslag gemakkelijker voorkwam, dan de werkelijkheid later toonde

SCHE SPECTATOR.

47

slissen zijn of eene wet al dan niet gewenscht zal wezen.

Hoezeer ik derhalve wensch en vertrouw, dat de commissie door menschlievendheid aangespoord zal worden om de zaak tot een goed einde te brengen, hoop en verwacht ik tevens dat zij voor de stem der wetenschap niet doof zal blijven. Ik betwijfel het daarom zeer of zij zich „misschien zal losrukken van de hoogst twijfelachtige cijfers in dezen, om getroffen te worden door zooveel ellende naar ziel en lichaam. Ik vrees eerder, dat ze in het andere uiterste zal vervallen. Doch, nogmaals, geene voorbarige en ongegronde kritiek.” Is de tijd daar, dat de commissie de feiten door haar versameld, aan het licht zal brengen, wees er van verzekerd, mijn waarde heer, de kritiek zal haar tong roeren en er zal op nieuw gelegenheid tot wrijving van gevoelens zijn.

Moge er de waarheid door aan het licht komen, en wij er tevens onze wenschen door vervuld zien worden!

Amsterdam,
28 Januarij 1866.

DR. S. S. CORONEL.

¹ Samuel Senior Coronel (Amsterdam, 29 april 1827 - Leeuwarden, 24 november 1892) was een Nederlands arts die bekendheid verwierf als een van de grondleggers van de sociale geneeskunde in Nederland.

Laatst bijgewerkt: 30 mei 2026.

Publicatieoverzicht:

1e druk in: De Nederlandsche spectator: uitgegeven onder medewerking van Dr. J. Bosscha, Jr., Dr. J. Ten Brink, M.F.A.G. Campbell e.a. Arnhem: D.A. Thieme. 's Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1866. Jrg. 1866, no. 7, 17 februari 1866. p. 52.

2e druk in: Het orgel: gedichtjes, gelegenheidsstukken. Amsterdam: D. Noothoven van Goor, 1881. p. 122. Romantische werken, dl 14.

3e druk in: De lelie van 's-Gravenhage. Leiden: A.W. Sijthoff, [1888]. 6e druk. p. 195. Vijftig-cents-editie, no. 22.

4e druk: De lelie van 's-Gravenhage. Leiden: A.W. Sijthoff, [1890]. 7e druk. p. 195. Bibliotheek van Nederlandsche schrijvers.

5e druk: De lelie van 's-Gravenhage. Leiden: A.W. Sijthoff, [1909]. 8e druk. p. 195. Vijftig-cents-editie, no. 22.

6e druk in: De lelie van 's-Gravenhage. Leiden: A.W. Sijthoff, [1909]. 8e druk. p. 195. Bibliotheek van Nederlandsche schrijvers.

7e druk: De lelie van 's-Gravenhage. Leiden: A.W. Sijthoff's uitg.-mij., [1917]. 7e druk. p. 195. Romantische werken, blauwe serie.

8e druk: De lelie van 's-Gravenhage. Leiden: A.W. Sijthoff's uitg.-mij., [1917]. 7e druk. p. 195. Romantische werken, rode serie.

9e druk: De lelie van 's-Gravenhage. Leiden: A.W. Sijthoff's uitg.-mij., [c.a. 1920]. 8e druk. p. 195. Bibliotheek van Nederlandsche schrijvers.

10e druk in: Jacobus Jan Cremer Bloemlezing. www.lula.com. 2014. ISBN: 9781291895773.

11e druk: De lelie van 's-Gravenhage (Nederlandse editie) Kindle-editie. ASIN : B00OAM12D8

Publicatiedatum: 10 oktober 2014. Afdruk lengte: 501 p. bron ISBN: 384954236X

12e druk: De lelie van 's-Gravenhage. Z.pl., Hardpress, 2016. Kindle edition. Epub. 606 p. Asin: B018PJW83E.

13e druk: De lelie van 's-Gravenhage en andere verhalen. Z.pl., Project Gutenberg, 2020. Ebook 1230004329213. Digitale herdruk van de 7e druk.

Laatst bijgewerkt: 31 mei 2026.

www.jacobcremer.nl